

Νομισματική και Οικονομική Κρίση

- Μήπως ήρθε η ώρα για μία πράσινη στροφή

Σωτήρης Χτούρης

Το Ευρώ στηρίζεται σε μια σειρά ασύμμετρων οικονομικών σχέσεων μεταξύ των κρατών μελών αλλά και σε μη εναρμονισμένες πολιτικές εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Εκεί βρίσκεται και η κύρια αιτία της χρηματοοικονομικής κρίσης που αντιμετωπίζει σήμερα η Ελλάδα, η οποία με τη σειρά της συμπαρασύρει και τη θέση του Ευρώ. Η έκρηξη του δημόσιου χρέους και το αρνητικό ισοζύγιο πληρωμών στην Ελλάδα, αλλά και σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες, δεν είναι μόνο αποτέλεσμα κάποιων `εγκληματικών' λαθών μας, αλλά και η συνέχεια μιας μακρόχρονης αδυναμίας της Ευρώπης να εξισορροπήσει τις μεγάλες αντιθέσεις που έχουν μεταξύ τους οι ευρωπαϊκές και οι εθνικές πολιτικές.

1. Ευρωπαϊκή νομισματική πολιτική vs. εθνική δημοσιονομική πολιτική

Στην Ευρωζώνη από τη μια πλευρά έχουμε μια αποκεντρωμένη και εθνικά ελεγχόμενη δημοσιονομική πολιτική και από την άλλη μια ενοποιημένη ευρωπαϊκή πολιτική για το νόμισμα. Τα κράτη της Ευρωζώνης έχουν την ευκαιρία να αναπτύξουν τη δημοσιονομική τους πολιτική στα πλαίσια του Συμφώνου Σταθερότητας, αλλά με διαφορετικά οικονομικά εργαλεία και συχνά με διαφορετικούς χρόνους εφαρμογής. Σε περίπτωση που κάποιες χώρες δεν καταφέρνουν για οποιοδήποτε λόγο να συμπορευτούν με τους γενικούς δημοσιονομικούς στόχους του Συμφώνου υφίστανται την κατακρήμνισή τους σε διαρκή ύφεση και αποανάπτυξη, κυρίως λόγω της έλλειψης ευρωπαϊκών θεσμών αντιμετώπισης των νομισματικών κρίσεων και λόγω του υψηλού κόστους του εξωτερικού δανεισμού. Αυτή η πιστοληπτική υποβάθμιση ορισμένων χωρών της Ευρωζώνης οδηγεί στην αναβάθμιση άλλων χωρών και στη βελτίωση του ισοζυγίου τους. Ορισμένοι μάλιστα υποστηρίζουν ότι πίσω από τις φωνές απόγνωσης για την υποβάθμιση του Ευρώ, κρύβεται και υποκριτική ικανοποίηση, διότι η διόρθωση της ισοτιμίας του ευρώ απέναντι στο δολάριο βοηθάει το δανεισμό και τις εξαγωγές χωρών της Ευρωζώνης και κυρίως των γιγάντων του εξαγωγικού εμπορίου όπως η Γερμανία. Μάλιστα, ο καθηγητής *Melvyn Krauss*, αναρωτιέται στους *NY Times*, σε άρθρο του στις 12 Φεβρουαρίου, για το μέχρι πότε θα βλέπουν οι ΗΠΑ την κατρακύλα του Ευρώ χωρίς να αντιδρούν.

2. Ελεύθερο κοινοτικό εμπόριο vs. εθνικά προσανατολισμένη πολιτική ανάπτυξης

Το ενδοκοινοτικό εμπόριο δημιουργεί πλούτο και ευημερία κυρίως στις χώρες εκείνες της Ευρωπαϊκής Ένωσης που έχουν μακροχρόνιο εμπορικό πλεόνασμα και ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα. Ορισμένες χώρες, λόγω της κοινής αγοράς, τείνουν να γίνουν **ευρωπαίοι - `παραγωγοί'** προϊόντων και υπηρεσιών, ενώ άλλες χώρες, όπως η Ελλάδα, τείνουν να γίνουν **ευρωπαίοι - `καταναλωτές'**,

παρουσιάζοντας μάλιστα μεγάλο αρνητικό εμπορικό ισοζύγιο. Η ανάπτυξη των δευτέρων στηρίζεται κυρίως στην εσωτερική αγορά υπηρεσιών, την κρατική δραστηριότητα και την εκτεταμένη κατανάλωση, που χρηματοδοτούνται κυρίως από τον εξωτερικό δανεισμό. Οι χώρες αυτές, ενώ έχουν συμβάλει στο πλεόνασμα των **παραγωγών' χωρών**, δεν έχουν στο τέλος ουσιαστικές ευκαιρίες για να ξεφύγουν από τον κύκλο μιας διαρκούς απομείωσης της συνολικής παραγωγικής τους βάσης. Ο διαρκής εξωτερικός δανεισμός τους στηρίζει μια *μη βιώσιμη* ανάπτυξη και οδηγεί τελικά σε στασιμότητα. Η αναδιανομή πόρων που γίνεται μέσω των Ευρωπαϊκών προγραμμάτων και των σχεδίων σύγκλισης (ΕΣΠΑ κ.α.) δεν είναι αρκετή για να σταματήσει, πόσο μάλλον να αναστρέψει, αυτήν τη διαδικασία μακροχρόνιας οικονομικής περιθωριοποίησης και απο-ανάπτυξης. Οι πόροι που διατίθενται από αυτά, στις λιγότερο αναπτυγμένες ευρωπαϊκές χώρες, είναι μικροί σε σχέση με τις πραγματικές ανάγκες αντιμετώπισης της οικονομικής ανισότητας, πόσο μάλλον για τις προοπτικές μιας *πράσινης* ανάπτυξης. Ταυτόχρονα, ο τρόπος εφαρμογής αυτών των προγραμμάτων είναι εξαιρετικά γραφειοκρατικός και συχνά υπόκειται στην παρεμβολή πελατειακών συστημάτων και κρατικής διαφθοράς. Έτσι, δεν μπορούν να αποτελούν τη βάση για μια εθνική αναπτυξιακή πολιτική. Κοιτώντας το παρελθόν βλέπουμε, αντίθετα, ότι στις προστατευμένες εθνικές αγορές οι δασμοί, αλλά και άλλα αντισταθμιστικά οφέλη, αποτέλεσαν εξισορροπητικούς μηχανισμούς συγκέντρωσης και αναδιανομής πόρων, με κύριο στόχο την υποστήριξη της αναπτυξιακής διαδικασίας και τη διατήρηση της εσωτερικής παραγωγής και κατανάλωσης τοπικών προϊόντων (κυρίως μέσω της υποκατάστασης των εισαγωγών). Χωρίς να νοσταλγεί κανείς αυτό το παρελθόν, θα πρέπει ωστόσο να αναζητήσει εκείνους τους εξισορροπητικούς και αναδιανεμητικούς μηχανισμούς που θα οδηγήσουν σε μια **κοινή ευρωπαϊκή πολιτική ανάπτυξης** που θα έχει ως κύριο στόχο την υποστήριξη της *πράσινης* οικονομίας. Αυτοί οι μηχανισμοί όμως σήμερα δεν υπάρχουν ή περιορίζονται στη συντήρηση ενός προβληματικού αγροτικού τομέα.

3. Κοινή αγορά εργασίας και κεφαλαίου vs. εθνική πολιτική φορολόγησης της οικονομικής δραστηριότητας και των εισοδημάτων

Η κινητικότητα των εργαζομένων, αλλά ιδιαίτερα του κεφαλαίου, δημιουργεί ευκαιρίες για τη βελτίωση των εισοδημάτων και την απόδοση των κεφαλαίων, χωρίς όμως αυτοί οι δύο συντελεστές της παραγωγής να είναι πάντα υποχρεωμένοι να προσφέρουν με ανταποδοτικό τρόπο φορολογικά έσοδα. Οι ελεύθερα μετακινούμενοι εργαζόμενοι δεν είναι πάντα υποχρεωμένοι να συμμετέχουν στη χρηματοδότηση των υπηρεσιών και των συστημάτων κοινωνικής τους προστασίας, προς τις χώρες από τις οποίες δέχονται ή θα δεχτούν στο μέλλον παρόμοιες υπηρεσίες ή άλλη οικονομική βοήθεια. Ακόμα πιο αρνητικό είναι το πρόβλημα που προκύπτει από τη αφορολόγητη μετακίνηση κεφαλαίων που οδηγεί σε αποστράγγιση κεφαλαίων και οικονομικής δραστηριότητας σε ορισμένες χώρες και περιφέρειες, ενώ στις χώρες που οδηγούνται αυτά τα κεφάλαια δημιουργούνται τεράστια οφέλη, κυρίως στην ύλη οικονομία και στον χρηματοπιστωτικό τομέα. Αν τα τεράστια μεγέθη

κεφαλαίων που μετακινήθηκαν ή απορροφήθηκαν - χάθηκαν - μέσω του χρηματιστηρίου, σε άλλες χώρες, είχαν τοποθετηθεί σε ομόλογα του Ελληνικού Δημοσίου θα είχαμε αποφύγει ένα μεγάλο μέρος της σημερινής χρηματοπιστωτικής κρίσης.

Πέρα από οποιοδήποτε επιβεβλημένο **πρόγραμμα σταθερότητας**, η Ελλάδα θα πρέπει να πάρει την πρωτοβουλία να διαπραγματευτεί, τόσο στο εσωτερικό της όσο και το εξωτερικό της περιβάλλον, νέες προτάσεις που θα ξεπεράσουν αυτές τις συνολικές αδυναμίες και **ασύμμετρες σχέσεις του υπάρχοντος ευρωπαϊκού συστήματος** και αυτό πολύ πριν την έναρξη της επαναδιαπραγμάτευσης της Συνθήκης της Λισαβόνας για την Ευρωπαϊκή Ένωση του 2020 (<http://ec.europa.eu/eu2020>).

Οι χώρες του Ευρωπαϊκού Νότου, αλλά και άλλες χώρες που συναντούν παρόμοια προβλήματα, αποτελούν ίσως το πεδίο για την ανάπτυξη μιας εναλλακτικής πολιτικής, που θα θέσει ξανά την ανάγκη για Ευρωπαϊκή κοινωνική και οικονομική συνοχή, πέρα από τα στενά όρια της κοινής αγοράς και της νομισματικής πολιτικής της ευρωζώνης. Τότε μόνο το ευρώ θα αποκτήσει μια πραγματική και στερεή βάση. Αλλιώς θα οδηγηθούμε σε έναν νέο ενδοευρωπαϊκό προστατευτισμό, που δεν θα τον αποφασίσουν οι κυβερνήσεις, αλλά θα τον επιβάλλουν οι κοινωνικές αντιθέσεις στο εσωτερικό των χωρών.

1. Σε μικρή κλίμακα ένας τέτοιος θεσμός ισχύει για τα κράτη μέλη που δεν είναι ενταγμένα στο Ευρώ (για δάνεια ύψους μέχρι 12 δισ. Ευρώ). Βλ. Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 332/2002 του Συμβουλίου της 18ης Φεβρουαρίου 2002 για τη θέσπιση ενιαίου μηχανισμού μεσοπρόθεσμης οικονομικής στήριξης του ισοζυγίου πληρωμών των κρατών μελών. Είναι ακατανόητο και μεγάλη πολιτική αμέλεια η απουσία ενός ανάλογου θεσμού εντός της Ευρωζώνης.

Σωτήρης Χτούρης

Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Αιγαίου
18.2.2010